

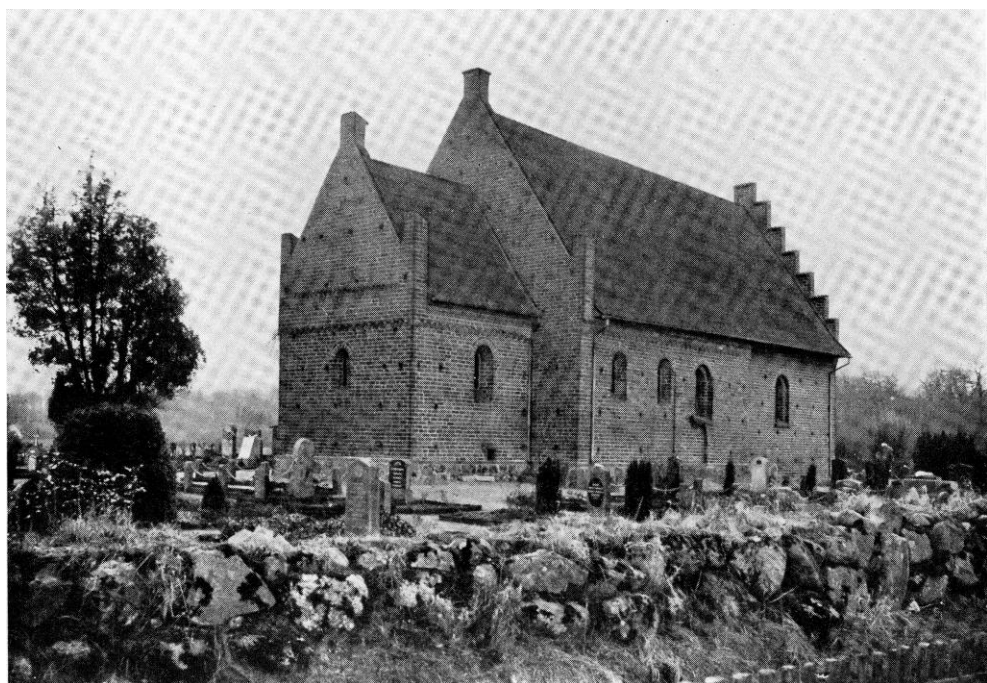

Fig. 1. Olstrup. Ydre, set fra nordøst.

E. Skov 1951

OLSTRUP KIRKE

FUGLSE HERRED

Kirken, der i katolsk tid var viet til *S. Laurentius*¹ (sml. helgenfigur s. 713), er *Kanneks* til Erindlev, hvilket allerede skal have været tilfældet i 1400-tallet².

Efter reformationen tilhørte den kronen som en af de velhavende kirker, der kunne yde støtte til andres reparation³. 1726 blev den tilskødet Abraham Lehn⁴ sammen med Højbygaard i Taagerup sogn, med hvilken hovedgård den indlemmedes i det 1803 oprettede stamhus, senere baroni, Sønderkarle⁵, hvorunder den stadig horer.

Nær kirken ligger *S. Olufs kilde*, hvortil der valfartedes i middelalderen⁶. Et herved opstået kildemarked, afholdt på S. Laurentii dag, blev 1636 forlagt til Nysted⁷.

Efter den lokale tradition, som den blev optegnet i 1600-tallet, var Erindlev kirke ældre end Olstrup og oprindelig fælles for begge sogne, indtil de vestlige byer byggede Olstrup kirke⁸.

Kirken ligger på fladt terræn øst for Lungholm park og fjernt fra al bebyggelse, men midt mellem Erindlev og Taagerup kirker. Danske Atlas oplyser, at den »står på vild mark«⁹.

Kirkegården er næppe udvidet; den har mod nord og på en del af østsiden dige af kampesten, på de andre sider hække med en lille låge i øst og en kørelåge i syd. 1586 blev kirkegårdens tjørnehegn undertiden ikke passeret¹⁰, men

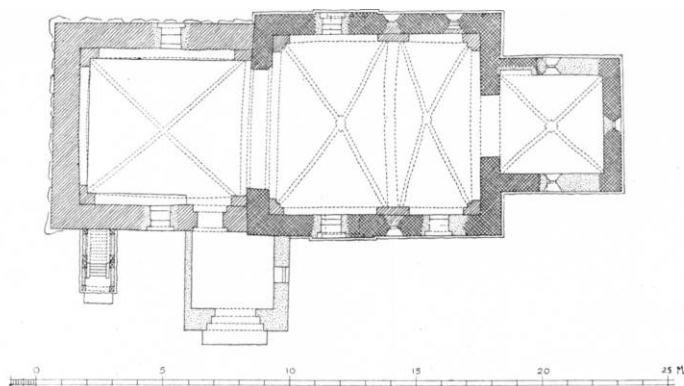

Fig. 2. Olstrup. Plan. 1:300. Målt af Mogens Windfeldt Jensen 1944.

senere havde kirkegården i hvert fald delvis muret indhegning, idet kirkegårdsmuren 1706—07 blev repareret med 4600 mursten fra Søholt og 1400 tagsten samtidig med, at *†risten* og *†porten* blev repareret med jern af smeden i Krønge (rgsk.). 1715—16 blev taget på kirkeporten og den østre port repareret, 1721 bestod muren af kamp og mursten med enkelte tagsten på, men da disse blev stjålet, vedtog man at afdække med græstørv. I alt blev der lagt tørv på 170 m for 7 rdl. 3 mrk. (rgsk.). 1818 var risten delvis ødelagt (syn).

Kirken består af romansk kor og skib bygget af røde, groft riffelhuggede munkesten i munkeforbandt med mange sorte bindere og endog en del sorte løbere, gotisk vestforlængelse med nyere trappehus af egebindingsværk og moderne våbenhus, der har afløst en ældre bindingsværksbygning. På kirkegården har stået en tømret klokkestabel. Et i 1856 opført »lille nyt hus til aftrædelse for præsten« (syn), på kirkegården (?), er senere forsvundet.

Den romanske kirke er meget lille, skibet måler indvendig 8,26 x 7,08 m og koret 4,13 x 3,84 m eller henholdsvis 28x24 og 14x13 romerfod å 29,5 cm. Den har moderne sokkel af kløvet kamp og skråkant af tegl, og store dele af det underste murværk er skalmuret med en lysrød sten. Bomhullerne er åbne.

Koret er det ældste af de to bygningsafsnit. Det har fortanding sat af til skibets østgavl og er muret af en indtil 29 cm lang sten. Det synes at have stået alene i temmelig lang tid, idet fugerne på vestgavlen er stærkt forvitrede. Østhjørnerne er afrundede til 17 skifter over soklen, hvor der er overgangsled med en lille skråridse. Østgavlen har som blanding et stærkt restaureret, romansk vindue med omløbende løberskifte. Derover et tandsnit af rulskifte-stillede sten med afrundet underkant, som bærer en udkrægning, hvis tredie skifte er et fladskifte; derover ligger et savskifte. Gavltrekanten med top- og fodtinder er moderne skalmuret, men tidligere sås foruden det nederste savskifte en stump af et andet savskifte højere oppe, mens gavlkammene havde

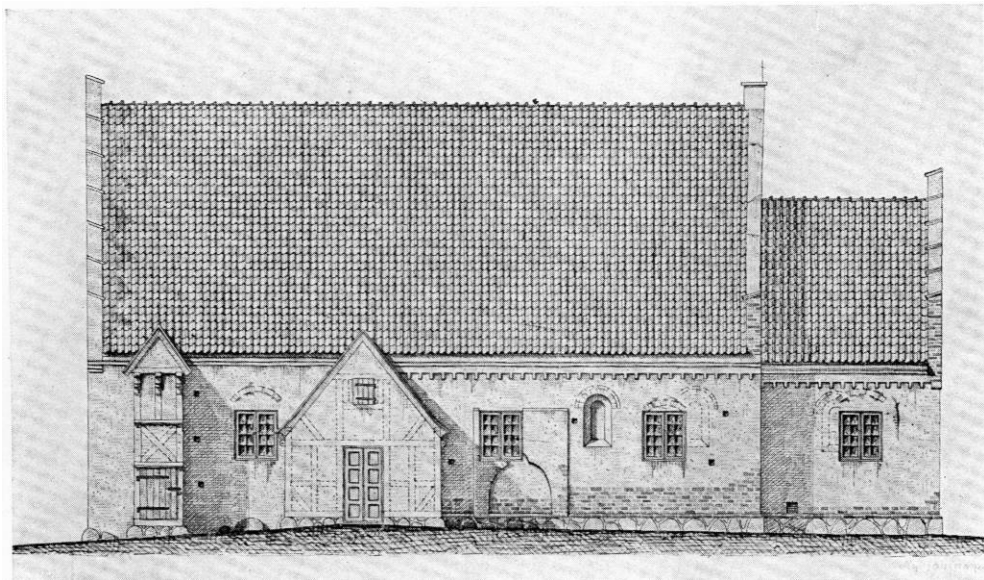

Fig. 3. Olstrup. Sydfaçade for restaureringen. 1:200. Målt af H. C. Glahn 1898.

11 munketeglsafdækkede trappetinder (fig. 3). Korets sydside har et genåbnet og restaureret romansk vindue, der sidder midt i muren og således næppe har levnet plads for en præstedør. Tandsnittet fra østgavlen løber om på langmuren og afsluttes i vest ved en skråkantet udkragning. Gesimsen er ny. Korets nordside er ganske som sydsiden.

Skibets østgavl er ny over kortaget. Den gamle gavl ses på opmålingen fra 1898 med bomhuller langs taglinierne og kamme med top- og fodtinder; på toptinden sad et lille jernkors. Munkestenene i skibet er lidt kortere end korets, murene er opført som kassemur med en kerne af kampestensmurværk. Sydsiden har et svagt fremspringende portalfremspring med skråkantaflutning. Den tilmurede, rundbuede, meget lave dør har omløbende løberskifte af krumhuggede sten og simple, retkantede false. Muren har haft to romanske vinduer øst for portalen, det ene er tilmuret, det andet står som blænding med lysningsstenene fornyede; over stikkene ligger krumme løbere. Gesimsen er som på koret. Skibets nordside er ganske som sydsiden med de to romanske vinduer bevarede som blændinger. Vestgavlen har i rejsehøjde et savskifte, der har stået hvidtet, og henholdsvis to skifter over og under dette et fladskifte. Efter at skibet er blevet forlænget, er gavltrekanter nedrevet.

I *det indre* ses i korets nordvæg en døragtig niche med spærstik (fig. 4). Korbuen er rund. I koret er et (oprindeligt?) kuppelagtigt krydshvælv med topkvadrat. Kapperne går til alle sider glat over i væggene og overskærer ikke de romanske vinduer. Skibets portaler har indvendig haft spærstik eller fladbue.

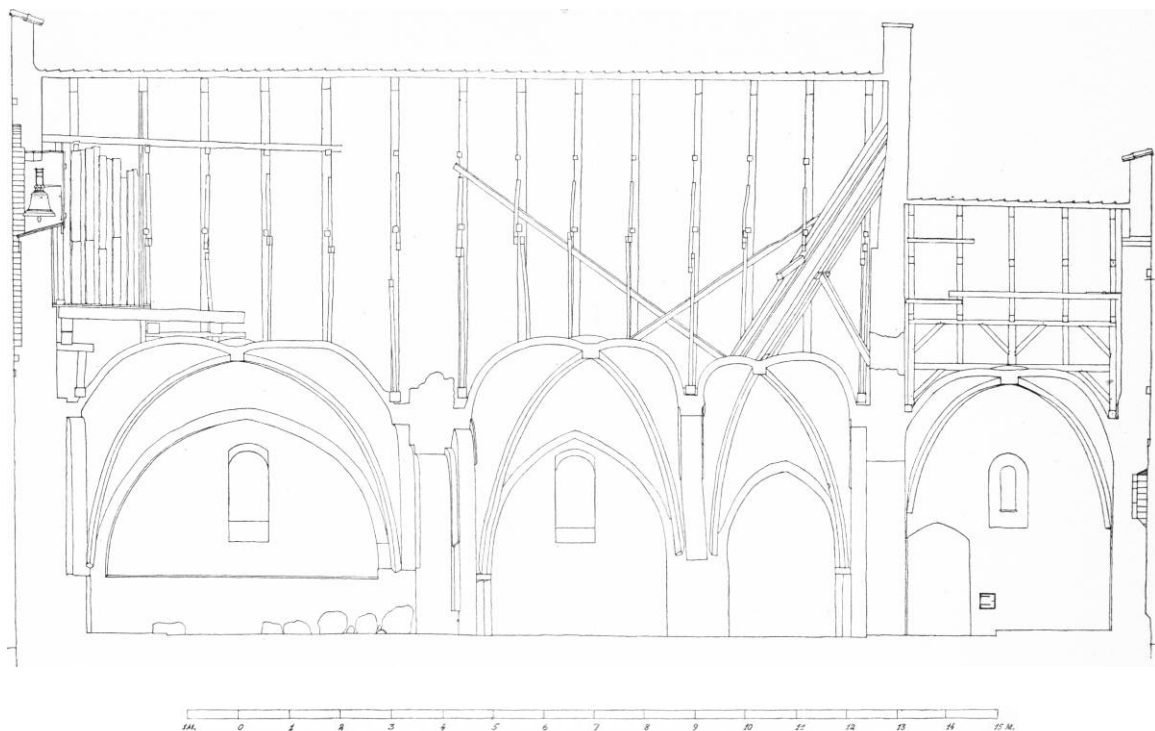

Fig. 4. Olstrup. Snit vest-ost. 1:150. Målt af Aage Andreasen 1944.

I skibets sydside ses over hvælvingerne toppen af de to romanske vinduer med omløbende løberskifte og pudsede smige. Overmurene er rygfugede og pudsede. Pudsens når på østgavlen til eet skifte over underkanten af en række bjælkehuller i langmurene, der med ca. 125 cm afstand fra midte til midte måler ca. 18x20 cm og kun går ca. 15 cm ind i muren, hvor murkernens kampesten ses. Det østligste bjælkehul ligger 36 cm fra gavlmuren. Over hullerne er eet skifte gammelt murværk. Skibets vestgavl består på indersiden af kampestensmurværk, der begynder i højde med bjælkehullernes underkant.

Ændringer og tilføjelser. I skibet er indsat to gotiske hvælv, der er ulige store, fordi de respekterer de gamle portaler og således må være ældre end vestforlængelsen af skibet. De har topkvadrat, helstens vægbuer og gjordbue, rektangulære midtpiller og falsede hjørnepiller med eet skifte højt vederlagsbånd. Ingen af de tre hvælv har overribber (fig. 4).

Vestforlængelsen er bygget lidt skævt på den romanske gavl. Den er af røde sten med mange sorte, næsten glaserede bindere på en i murfoden opstikkende kampestenssyld. Murværket har mange åbne bomhuller, i gavlen indtil rejsehøjde fem stilladshøjder. Sydsiden har en på begge sider falset døråbning, udvendig trykket rundbuet, indvendig fladbuet. Døren har tidligere siddet indvendig, hængt i vestsiden. Vinduet i syd har oprindeligt været fladbuet.

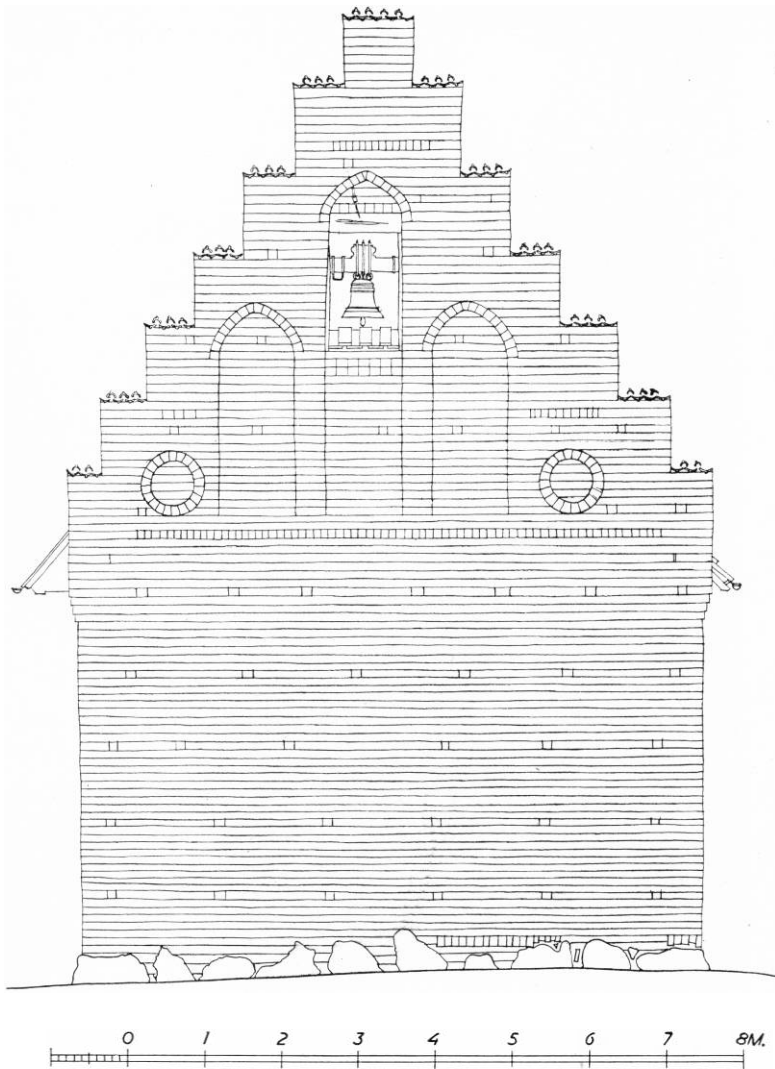

Fig. 5. Olstrup. Skibets vestgavl. 1:100. Målt af Jacob Blegvad 1944 (s. 707).

Gesimsen består af fire udkragninger og er tildels gammel. Vestgavlen (fig. 5) har lidt over rejsehøjde et forsænket skifte og tre skifter derover et savskifte. Skævt i gavltrekanen sidder tre store, spidsbuede blændinger, hvoraf den midterste og højeste nu er indrettet med klokkeluge og har fået blændingsbunden skalmuret. På siderne to små cirkelblændinger, over den søndre en stump savskifte, over den nordre to forsænkede bindere. Syd for midtblændingens spidsbue er et forsænket skifte og over den en stump savskifte. Gavlen har 13 delvis ommurede, munketeglsafdækkede kamtakker. I det indre åbner vestforlængelsen sig mod skibet med en stor rundbue, der i buen har false

i begge sider. Indvendig er undermurene i vestforlængelsen til ca. 125 cm's højde over gulvet halvanden sten tykkere end overmurene. På murfremspringet står helstens vægbuer for et krydshvælv, der ikke har overribber.

Våbenhuset er moderne, opført 1892 af H. Glahn. Indtil da lå der et tvåbenhus af bindingsværk 5,15 m ud fra kirkemuren og 4,10 m bredt. Det eksisterede 1713 og blev hovedrepareret 1719—20 med nyt fodtømmer og nye loftbrædder og »taffelværk at mure« med 200 mursten (rgsk.). 1841 krævede man et lille vindue indsat (syn). 1879 skulle det igen repareres (syn). Det fremtrådte i sin sidste skikkelse på en ret høj kampestenssokkel med skråstivere til stolperne, gennemstungne bjælker og tegltag. Gavlen havde dør og loftluge.

Trappehuset vestligst på sydsiden er af egebindingsværk og stærkt restaureret. 1713 omtales reparationer, og 1718—19 tilmurede man åbningerne på begge sider mellem kirkemuren og trappen (rgsk.). Trappehusets gavl er udkraget på tre knægte, indvendig fører en lige trætrappe op til kirkeloftet.

†*Klokkestabel* omtales 1586 som bygfældig¹⁰. En hjørnestolpe fra klokkestabelen, hvis ene ende er bortrånnet, er, ligesom tilfældet er i Holeby, bevaret som underlag for klokkestolen i vestgavlen. Den er i hovedsagen tildannet som stolperne på de bevarede klokkestabler, men har næppe været over 5 m lang i modsætning til de andres 7—8 m. 1701—02 blev der lagt nyt loft under klokken (rgsk.). 1721 hang klokken i »en udbygning« ved den vestre gavl. Den var løs og bevægede sig, når man ringede med klokken, og den skulle understøttes med to 12 tommers stolper af risege å 13 alen — som imidlertid i 1723—24 blev brugt til andre ting — på 12 tommers fodtømmer og store kampesten (rgsk.). Danske Atlas meddeler, at klokken hang i et træhus⁹.

Reparationer er jævnlige foretaget, særlig i tagværket. 1698—99 blev der således oplagt 120 nye lægter til tegltag, og 1715—16 blev blandt andet korgavlen og kirkens tag og kammen repareret (rgsk.). Kirkens vinduer blev ændrede, først til fladbuet form, senere til almindelige, små, firkantede trævinduer. 1699—1700 blev det indsat et nyt vindue i koret »i stedet for det tyven, som brød blokken, udstødte« (rgsk.). Endelig blev kirken hovedrepareret 1892.

Tagværket over koret er nyere. Skibets tagværk er gotisk med dobbelt murlægte, spærfod, spærstiver og lange kryds, der står ned i de gennemgående bjælker mellem hvælvene eller med svaletale er bladet på siden af spærfoden; dobbelte hanebånd. Tømmeret har stregnumre, der begynder i vest ved den gamle vestgavl. Vestforlængelsens tag er noget omsat, men i hovedsagen som skibets med stregnumre begyndende i øst. Vestforlængelsen har stor sugfæl.

Kirken står nu hængt med vingetegl og med røde mure, men de har tidligere været hvidtede, som det ses på våbenhusloftet. I vinduerne sidder moderne blyruder. I det indre står vægge og hvælv smukt uden at være glatpudsede. Gulvet i kirken består af gule lerfliser og mursten, i våbenhuset af gule fliser.

Fig. 6. Olstrup. Kalkmaleri på skibets østhvælv (s. 709).

E. L. 1936

KALKMALERIER

Et dommedagsbillede fra o. 1570 (fig. 6) blev i 1936 afdækket i skibets østhvælv af E. Lind. Det er endnn ikke restaureret. Kristus sidder på en stærkt toppet regnbue med fødderne støttet på en som rigsæble formet verdenskugle. Over hans hoved svæver sværd og lilje, og ved hans sider ses i skyer to basunblæsende engle iført lange, folderige gevandter under korte køllerter. I kappens underkant sidder apostlene som små, ensartede figurer med fødderne på skyer. Spinkelt rankeslyng udfylder baggrunden og skjoldbuen. Hovedfarven er dodenkop, karnationen lysrød; i vinger, apostlenes klæder og enkelte andre steder, særlig i rankerne, ses blågrønt.

1719—20 blev kirkens hvælv hvidtede og graterne stafferet med grå og sort limfarve, og 1723—24 blev murermester Trap betalt for hvidtning og udsiring med rød farve (indvendigt?) (rgsk.).

INVENTAR

Alterbord, nyt, af fyrretræ.

Som *altertavle* tjener et bronzekrucifiks fra 1875¹¹ med kors af træ anbragt med et maleri af Jerusalem i rundbueramme som baggrund. Den tidligere **altertavle* er rimeligvis identisk med en katekismustavle fra o. 1585, som nu

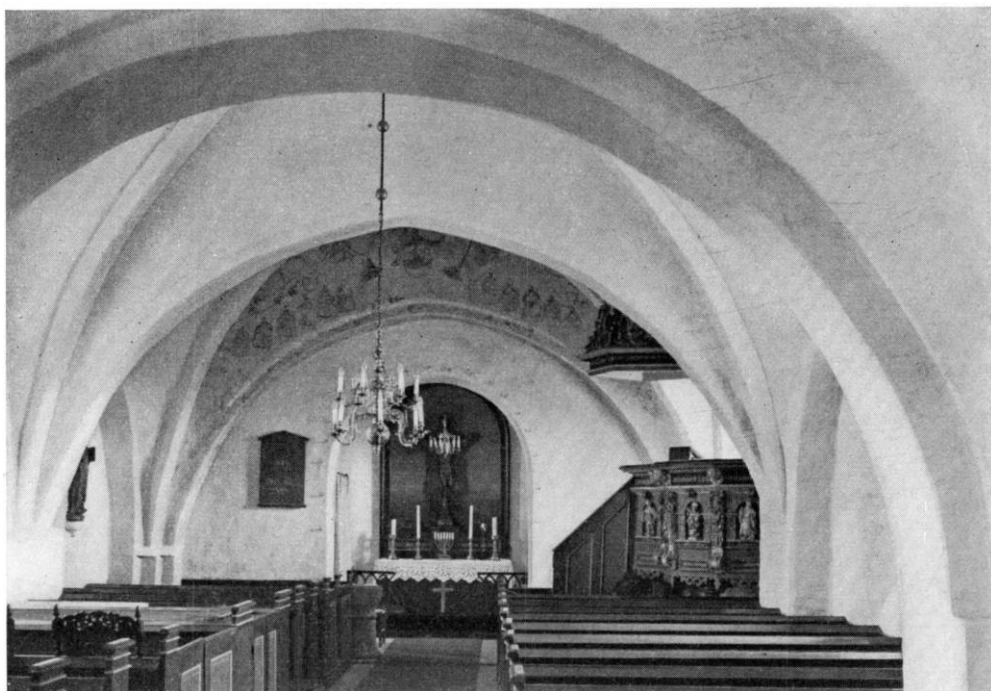

Fig. 7. Olstrup. Indre, set mod øst.

E. Skov 1951

opbevares i Maribo stiftsmuseum. Af storstykket er kun rammeværket med joniske pilastre og halvsøjler bevaret. Predella har felter med gylden fraktur, vingerne er glatte, mens det meste af baldakinen er forsvundet. Gråmalet med blå skriftfelter.

Altersolv. *Kalk*, skænket 1804, 20 cm høj. Rund fod med hulled. Flad, tve-delt knop og indknebet skaftled under bægeret, hvis rand er let udsvejft; Københavns bystempel og mestermærke for Rasmus Jørgensen Brock (Bøje 800). Samtidig, forgyldt *disk* med årstal 1804 og kronet alliancevåben i rocaille for P. A. Lehn og hustru Erica Kristina Cicignon; mestermærke som på kalken. *Oblatæsker.* 1) Fra 1863, stemplet Michelsen og med »Olstrup Kirke« graveret under bunden. 2) Af københavnsk porcelæn. *Vinkande* af københavnsk porcelæn med tilhørende skål. **Vinflaske* fra 1727, af tin, 19 cm høj. Fladt, opad tilspidsende legeme med rundede hjørner foroven, øskener til bærerem og skruegang til flåg. På den ene side graveret: »Olstrup Kierckeflaske anno 1727« med versaler. I Maribo stiftsmuseum. †*Kalk* og *disk*, forgyldt, nævnt 1698¹². †*Vinflaske* på 2½ pægl, nævnt 1704 (rgsk.).

Alterstager i renaissance fra slutningen af 1500'rne, 41,5 cm høje. Klokke-formet fod, skaft med cylinderled under halvbaluster og rundstavprofileret lyseskål (sml. Errindlev s. 695).

Fig. 8. Olstrup. Prædikestol (s. 712). E. Skov 1949

Alterskranke, nygotisk, af støbejern. †*Alterskranke* af fyr, opsat 1721 af slotssnedker Mathisøn (rgsk.).

Døbefonte. 1) Romansk, af granit, muligt oprindelig et vievandskar. En meget primitiv monolit bestående af en lille, glat kumme over en skæv rundstav, højt, trindt skaft, som forneden går jævnt over i en lidt bredere rund fod. Tvm. 61 cm. Fonten stod tidligere i Lungholms have, men flyttedes 1918 til kirken, hvor den nu står i korbuen.

2) Senromansk, gotlandsk eksportarbejde af bærerbladtypen. Den store, hvælvede kumme omgives af rundbuede bærerblade under en flad hulstav langs mundingen og hviler direkte på en bred, konkav fod. Skaftet mangler. Tvm. 91 cm. I skibets vestfag under pulpituret.

Dåbsfåd af messing fra 1600'rne; glat med forstærket kant. På randen graveret to våben for slægterne Sparre og Basse med initialerne F(?) eller I og S.

Dåbskande af tin fra 1800'rne; ingen stempler.

Prædikestol (fig. 8) i sen-renæssance, malet 1622. Stolens fire, oprindelig fem, fag har arkader, hvis pilastre og bueslag er prydet med beslagværk og pålmede bosser, de sidste dog kun bevaret på pilastrene. Over bueslagernes toppunkter findes krumknægte som slutsten. I arkaderne står fire barokt bevægede figurer, Peter, Andreas, Jakob den Ældre og Johannes, på lave fodstykker, hvoraf to er forsynet med en lille konsol, som støtter det ene ben. Under storfelterne et smalt skriftfelt. På hjørnerne tre hermer, de to med volutter og hoveder på skaftet, den tredje, en meget fantasifuld kvindeherme med volutarme, har på skaftet en barok maske og en vældig ørnklo (fig. 9). Fælles for alle hermerne er en morsom topkrølle, som løber op mellem kapitælnes udtrukne volutter og fastgøres på abakus i en lille roset. Over de glatte postamentfelter mangler en bred profilliste fuldstændig. På postamenthjørnerne store krumknægte med tilløb til bruskværk. Nyere, udsavede hængestykker. Glat frise med store, stærkt fremspringende diademhoveder uden krumknægte på hjørnerne. Kronliste med tandsnit og æggestav. Stolen bæres af en slank, drejet baluster, antagelig fra 1721, da slotssnedker Mathisøn gjorde en »gewanden peel« under prædikestolen. Opgang samtidig med stolen, af fyrretræ med to fyldinger.

Enkel, sekssidet himmel fra o. 1675, med tre bruskværks topstykker; på undersiden et sekskantet midtfelt med helligåndsdue; loftet ses tidligere at have været inddelt af nu forsvundne lister.

Staffering med brunt, beige og hvidt. Indskrifterne, i postamentfelterne Matth. 4,4, på frisen Matth. 11,28, på himlen Es. 55,1 samt apostelnavnene er alle malet med hvid fraktur over ældre indskrifter. På opgangspanelets frise skimtes under den nuværende brune overmaling navnet Erik Andersen Tuxen (sognepræst i Erindlev-Olstrup 1620—42), i hvis tid stolen må være opsat. På himlens ene side fortæller en indskrift, at stolen er malet 1622, senere malet 1840 tillige med kirkens øvrige træværk af L. Benzon og søn fra Maribo og atter senere malet 1853 tilligemed kirkens træværk af A. C. Møller og J. Jørgensen fra Sakskøbing.

Stolestader. Degnestolens rygpanel og den øverste stol i nordsiden er rimeligvis fra 1700'rne; resten af staderne er nyere med kannelerede gavle.

Herskabsstol, samtidig med de øvrige stolestader, indeholdende fem udskårne stole, antagelig nyere kopier efter stole fra o. 1700.

†*Kiste*. En gammel beslagen knubkiste (udhulet træstamme), nævnt 1704 (rgsk.).

†*Skab* i koret var 1839 aldeles forrådnat og krævedes tilmuret (syn).

Dørfløj af eg, antagelig fra 1600'rne. Ydersiden består af pløjede brædder føjlet sammen i sildebensmønster og tæt beslået med nye jernnagler med pyra-

midformede hoveder. Bagsiden glat, samlet af tre brede planker. Lange gangjern med oprullede ender og gammel hjerteformet jernlås uden kasse. Mellem våbenhus og skib.

†*Pengeblok*, nævnt 1699 (rgsk.); 1725 fik den to ny låse (rgsk.).

To †*pengetavler* nævnes 1719 (rgsk.).

Præsterækketavle fra o. 1650 over ni præster i tidsrummet 1415—1642 med et vers i klassisk metrum, forfattet af sognepræst Jacob Clausen (1642—67), tilføjet hver enkelts navn og årstal. Tavlen er af en uregelmæssig sekskantet form, ca. 205 x 148 cm. 1841 er tavlen opmalet af E. Benzon med sort bund og hvid fraktur, hvorunder den oprindelige indskrift med versaler og fraktur skimtes. På korets sydvæg, men hang ifølge ældre kilder tidligere i Erindlev.

Helgenfigur af eg fra 1300'rne, forestillende S. Laurentius. Den ca. 120 cm høje figur står frontalt på et lille sekskantet fodstykke. Hovedet, hvori der er et hul til en relikvie, er kronraget, men har en krans af tykt, lokket hår, som falder ned om de udstående ører. Ansigtet er fyldigt og udtryksløst. Højre hånd mangler, den venstre holder en lukket bog. Figuren, der er hul i ryggen, er iført diakondragt og helt overmalet med guldbronce; den står nu på en muret konsol på skibets nordvæg.

Klokke fra 1814, støbt af I. C. og H. Gamst. Om halsen akantusbort over indskriften: »Støbt af I. C. og H. Gamst, København 1814«. Glatte hanke. Tvm. 67 cm. I skibets vestgavl.

†*Klokker*. 1528 fandtes to klokker, hvoraf den største, som vejede to et halvt skippund, seks lispund (448 kg), afleveredes ved klokkeskatten samme år.

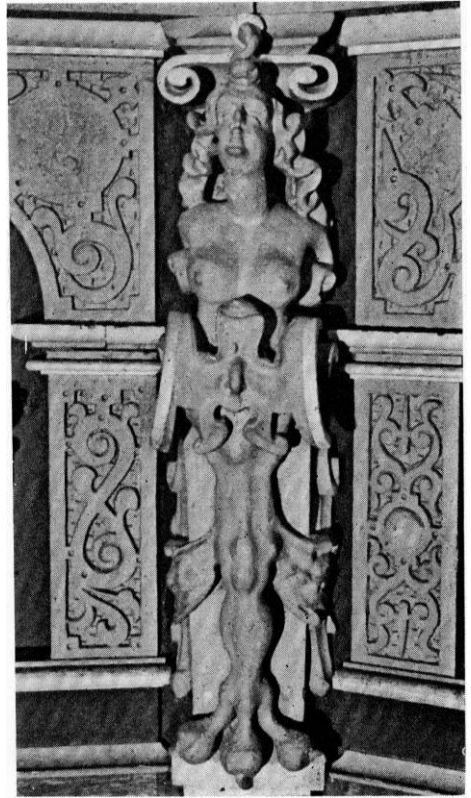

Fig. 9. Olstrup. Detail af prædikestolen
(s. 712).

GRAVMINDER

Gravsten. 1) 1677. Vistnok over et spædbarn, forpagter på Lungholm Christen Jensen Wim og hustru Karen Knudsdatters lille søn, født 24. marts 1674, død den følgende dag efter. Stenen nedlagt 7. sept. 1677. Rød gotlandsk kalksten,

108 x 56 cm, med fordybede, begyldte versaler. Hjørnefelter med englehoveder foroven og dødssymboler forneden. I gulvet under prædikestolens bærestolpe.

2) 1686. Lauridtz Erichson Wulf, død 1685, tre år og to dage gammel, søn af forvalter på Lungholm Erik Wulf og Dorethea Lauridtzdatter, på hvis bekostning gravstenen blev lagt 28. sept. 1686. Grå kalksten, 117,5 x 101,5 cm, med fordybede versaler. Skriftfelt i stregramme med symmetrisk volutornament foroven og kartoucheskjold med dødningehoved forneden. I hjørnerne cirkelmedailloner med evangelistsymbolerne og evangelisternes navne i skriftbånd. I hjørnespidserne stiliserede liljer. I midtergangen foran korbuen.

KILDER OG HENVISNINGER

Lollands gamle Rytterdistrikts Kirkeregnskaber 1688—1725 (RA); Reviderede Regnskaber, Lollands Rytterdistrikts Kirkeregnskaber 1721—25 (RA); Regnskaber for Lolland 1694—95, 1699—1715, 1719—20 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Synsforretning 1586 (Karen Brahes ms. nr. 280 s. 117^r); Syn 1719 (Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762, stiftsøvrighedsarkivet, LA); Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde 1803—13, 1816—24 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Syn over Lollands østre Provsti 1829—44, 1845—55, fortsat for Fuglse herred 1855—61 (provstearkivet, LA); Syn 1861—80 (Nykøbing bispearkiv). — Udskrift af V. Holms Samling (LA). — Museumsindberetninger af C. Engelhardt 1878, Kr. Due 1919, C. A. Jensen 1919 (1940), E. Lind 1936 (kalkmaleri), Gertrud Købke Knudsen og E. Skov 1949 og Aa. Roussell 1950.

J. Magnus-Petersen: Notesbog 1878. S. 50 f. og 53 (NM).

Ærindlev og Olstrup Sognes Præstekrønike, 1415—1669, af Jakob Clausen, Kirkehist. Saml. 1. R. II, 156—204.

¹ Benævnt således i et dokument fra 1437, som opbevaredes endnu 1654, Præstekrøniken, Kirkehist. Saml. 1. R. II, 161. ² Smst. s. 166. ³ Dronning Sophies Kopibøger 1588—1617 s. 198; Fortegnelser og diverse Dokumenter vedkommende Kirker og Sognekald, 1666 (RA). ⁴ Haugner: Rødby Købstad og Fuglse Herred s. 194. ⁵ Bobé, Graae og West: Danske Len s. 443 ff. ⁶ Haugner s. 210, jfr. s. 185. ⁷ Kanceliets Brevbøger 12. nov. 1636. ⁸ Præstekrøniken, Kirkehist. Saml. 1. R. II, 167. ⁹ Danske Atlas VI, 471. ¹⁰ Karen Brahes ms. ¹¹ Haugner s. 222. ¹² V. Holms Saml.

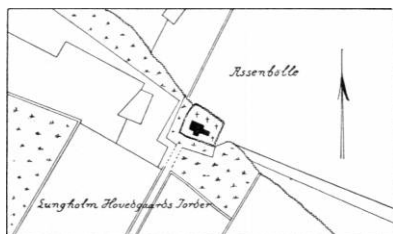

Fig. 10. Olstrup 1788—89.